

**ИЗВЕШТАЈ О РАДУ
ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА У СМЕДЕРЕВУ**

за 2024. годину

Смедерево, фебруар 2024. године

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ У СМЕДЕРЕВУ

Историјски архив у Смедереву је најмлађи архив у Републици Србији. Своју делатност, заштиту архивске грађе на подручју града Смедерева, обавља од 6. августа 1992. године када је основан Одлуком Скупштине Општине Смедерево. До оснивања Историјског архива у Смедереву, рад на прикупљању, сређивању, обради и заштити архивске грађе, настале у смедеревском крају, обављао је Историјски архив Пожаревац. Процес преузимања архивске грађе од пожаревачког архива трајао је 2 године. Званични рад смедеревског архива почео је 2. јула 1994. године. По доношењу Одлуке о оснивању, Историјском архиву у Смедереву дата је на коришћење зграда у заштићеној зони Смедеревске тврђаве у улици Краља Петра, површине 580м² грађена по пројекту архитекте Михајла Вулчевића. Данас, након три деценије од оснивања, Историјски архив у Смедереву располаже са 184 фондова, односно 1.537,6 м архивске грађе која обухвата период XIX и XX века, 4 збирке, међу којима су најзначајније Збирка разгледница са приказима Смедерева са почетка XX века и Збирка фотографија са ретким портретима припадника династије Обреновића и Карађорђевића. Осим књига протокола (рођених, венчаних и умрлих), по значају се посебно издвајају фондови: Начелство округа смедеревског (1839-1922), Начелство округа подунавског – Смедерево (1890-1900), Суд округа смедеревског–Смедерево (1838-1915), Смедеревска задруга АД–Смедерево (1887-1949), Изванредни Комесаријат за обнову Смедерева (1941-1944) и лични фонд Милана Јовановића Стоимировића. Архивска грађа се чува у три депоа и то: у депоу величине 300м² који се налази у склопу седишта Историјског архива и у два депоа величине од по 500м² који се налазе у згради „Монопола“.

Историјски архив поседује и специјализовану библиотеку која је као таква регистрована 2014. године и располаже са фондом од 3069 публикација. Фонд је формиран селективно, а посебно се придаје значај набавци књига и часописа који имају за тему прошлост Смедерева и околине. Библиотека архива има задатак да корисницима архивске грађе пружи информације о архивској грађи која је предмет њиховог истраживања. Библиотека је смештена у читаоници архива, и може да

прими преко 100 посетилаца на изложбама и предавањима, која се, такође, приређују у овом простору.

Историјски архиву у Смедереву је своју делатност у 2024. години обављао са следећом структуром запослених: укупно 6 запослених, од тога 3 запослена са ВСС (директор, архивиста и организатор културних активности), 1 запослен са ВС (виши архивски помоћник), 2 запослена са ССС (архивски помоћници).

*

СЛУЖБА ЗА ЗАШТИТУ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ У АРХИВУ

Највећи део делатности Историјског архива реализује се преко службе заштите архивске грађе унутар архива. Ова служба евидентира, преузима, чува, класификује и систематизује архивску грађу, истражује је и чува њен интегритет. Архивска грађа подразумева сав изворни и репродуковани (писани, штампани, фотографисан, филмован, фонографисан) документарни материјал настао у процесу рада правних или физичких лица, а који има трајну друштвену, научну и културно-историјску вредност. Сврха грађе је да послужи као доказно средство, културно добро и извор сазнања о прошлости. Архивски фонд чине сви архивски документи који су органски настали пословањем одређеног органа власти, установе, предузећа, организације, породице или личности.

У оквиру своје делатности која подразумева преузимање, чување, одржавање, сређивање, обраду и објављивање архивске грађе у Историјском архиву у Смедереву је током 2024. године настављено сређивање фондова.

Савремени архивистички стандарди нарочито подразумевају предузимање мера и активности у погледу дигитализовања архивске грађе, које представљају како мере заштите исте, тако и претварање грађе у облике доступније потенцијалним истраживачима. Дигитализација архивске грађе донела је нови приступ архивима и значајно је унапредила архивистичку праксу, постала је начин заштите архивске грађе и начин који омогућава отворенији приступ фондовима и збиркама.

Током 2024. године дигитализовано је 420 докумената, од којих је 383 документа компаније „Украс“ а чине их М4 образци за 1985., 1986., 1987., 1988. и 1989. годину, што знатно олакшава претрагу и издавање документације, и 37 докумената које чине планови, пројекти.

Током 2024. године Историјски архив у Смедереву је постао богатији за два архивска фонда. У питању је архивска грађа ствараоца и имаоца "Југово холдинг" која се тиче изградње (пројекти) и откупа станова (уговори) као и персонална досијеа радника и износи 5 дужних метара и 74 кутије односно 7 метара архивске грађе Градске управе односно Експропријације за период од 1949. до 2005. године.

Како архиви представљају специфичну установу културе, која у својој основној делатности делимично обавља послове налик пословима државне управе, служба за заштиту грађе у архиву издаје оверене фотокопије одговарајућих докумената из архивске грађе, а на захтев физичких и правних лица и државних органа. Током дванаест месеци 2024. године примљено је 174 захтева физичких и 105 захтева правних лица, решено је 211 предмета док је 68 остало нерешено. По основу тих захтева издато је 472 копија докумената. Решавани су захтеви физичких лица везани за грађевинску документацију (пројекти, грађевинске и употребне дозволе). По службеној дужности настављена је сарадња са државним органима и установама као што је служба Градске управе (Одељење за урбанизам, Матична служба, Одељење имовинско-правне службе и друге), Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање (Београд и филијала Смедерево), Виши суд, и други.

Као и претходних година, служба за заштиту архивске грађе у архиву је и током 2024. године пружала стручну помоћ истраживачима и другим заинтересованим појединцима приликом истраживања и проучавања архивских фондова. За истраживање су највише коришћени: фондови верских установа и организација (матичне књиге рођених, венчаних и умрлих), монографије разних организација, фонд „Наш глас“ фонд Комесаријата за обнову Смедерева, и друго. Архиву се прошле године обратило 8 истраживача, који су у истраживању провели 92 радна дана. Рад са истраживачима као и остала културно-научна делатност

(предавања, промоције књига, радионице итд) која подразумева окупљање више људи на једном обављала се у просторијама Историјског архива.

*

СЛУЖБА ЗА ЗАШТИТУ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ ВАН АРХИВА

Спољна служба Архива, (заштита архивске грађе и регистратурског материјала ван архива) у претходној години је, у складу са својим законским овлашћењима вршила стручни надзор над архивирањем, чувањем, стручним одржавањем и одабирањем архивске грађе, као и излучивањем безвредног документарног материјала који се налази ван архива и налагала сопственицима и корисницима тих добара предузимање мера за отклањање утврђених недостатака у заштити архивске грађе и регистратурског материјала.

Служба је обављала обилазак регистратура које стварају регистратурски материјал и архивску грађу, вршила идентификацију и евидентирање архивске грађе и проверу услова чувања, а са посебном пажњом је вршила контролу над поступцима излучивања безвредног документарног материјала непосредним увидом на терену, пружајући неопходну стручну помоћ ствараоцима и имаоцима архивске грађе:

Служба је поводом примене новог Закона о архивској грађи и архивској делатности пружала стручну помоћ регистратурама и у поступку измене и допуне већ постојећих Листи, као и израде нових Листи категорија документарног материјала са роковима чувања у поступку давања сагласности на исте, као и код вођења архивске књиге. Служба је издала 16 Сагласности на Листу категорија архивске грађе и документарног материјала, 1 Налог за Исправку Листе категорија архивске грађе и документарног материјала са роковима чувања док је 1 Листа категорија документарног материјала одбијена.

Служба за заштиту архивске грађе ван Архива је током 2024. године извршила Стручни надзор над архивирањем, стручним одржавањем и одабирањем архивске грађе код 3 Ствараоца и имаоца архивске грађе и документарног материјала и о томе сачинила Записнике у којима је изнела мере за уклањање надостатака у канцеларијском и архивском пословању.

Служба је учествовала, у складу са Законом о архивској грађи и архивској делатности, у поступку издавања одобрења за уништавање издвојеног безвредног документарног материјала код 12 Ствараоца и имаоца архивске грађе и документарног материјала од којих су 6 Републичких и 6 Локалних. Током 2024. године уништено је 866 дужних метара безвредног документарног материјала.

*

БИБЛИОТЕЧКО-ИНФОРМАТИВНА, ИЗЛОЖБЕНА И НАУЧНА ДЕЛАТНОСТ

Библиотека Историјског архива је специјализована библиотека затвореног типа. Фонд библиотеке усмерен је на општу и завичајну историју и сродне науке. Рад у библиотеци се одвија према стандардима за специјалне библиотеке и Закону о библиотечкој и архивској делатности. Фонд библиотеке чине монографске публикације: енциклопедије, речници, приручници, монографије, и серијске публикације које чине часописи и новине. Фонд тренутно поседује укупно 3069 публикација.

Током 2024. године за потребе библиотеке Историјског архива у Смедереву набављена су Сабрана дела академика Милорада Екмечића коју чине 15 књига чиме се библиотечки фонд обогатио, а самим тим се и количина доступних информација повећала.

*

У јануару 2024.године је, у оквиру обележавања Светосавских свечаности, представљено истраживање Милана Мицића, историчара, књижевника и генералног секретара Матице српске и Ференца Немета, редовног професора на Учитељском факултету у Суботици Универзитета у Новом Саду и тиме је најављена књига наведених аутора „Бранковићи-два есејистичка погледа“ која је изашла из штампе и промовисана почетком 2025.године.

У књизи се пружа осврт на мађарску историографију, угарске повеље, писма и извештаје који се односе на династију Бранковић и на град Смедерево.

Током Светосавских свечаности суграђани су могли да погледају композиције смедеревског сликара Јована Мартиновића изложене у излогу Историјског архива у Смедереву. На изложеним сликама приказано је средњевековно Смедерево, Смедеревска тврђава, деспот Ђурађ и деспотица Јерина. На композицијама аутора чести су средњевековни мотиви, штитови, старословенска слова.

У мају 2024.године Историјски архив у Смедереву је у сарадњи са Центром за историјска истраживања Универзитета у Новом Саду објавио зборник радова са научног скупа Дунав-мост који спаја културе. У фокусу радова је Дунав који је током историје био цивилизацијска, културна и међудржавна граница, а који све до данас представља једну значајну економску, политичку, друштвену и културалну повезницу. Резултате својих истраживања презентовали су стручној и широј јавности истакнути истраживачи са Архитектонског факултета свеучилишта у Загребу, Филозофског факултета Универзитета у Сарајеву, Археолошког института у Београду, Филозофског факултета у Београду и Новом Саду, Института за новију историју Србије у Београду, Института за савремену историју у Београду, Војног архива, Музеја у Смедереву и истраживачи из Француске.

У јуну 2024.године обележено је осамдесет три године од експлозије муниције у Смедеревској тврђави на простору испред Историјског архива у Смедереву, у Улици Краља Петра Првог број 2. Изложба је реализована под називом „Био је четвртак...“ Само два месеца након капитулације Краљевине Југославије у

априлском рату 1941. године, Смедерево је доживело једну од већих катастрофа у својој вишевековној историји. Несрећа је била огромних размера. Најпре је дошло до експлозије пушчане муниције, а потом су уследиле експлозије муниције за тешка оружја. Детонација је била тако страховита да је град утонуо у потпуни мрак. Тачан број људских жртава до данас је остао неутврђен и креће се у распону од 485, колико је уписано на плочама спомен-костурнице, до 2500 по претпоставкама појединих хроничара.

Током јула 2024.године поводом 110 година од почетка Првог светског рата Државни архив Србије је од 23. до 28.јула 2024.године изложио оригинале аустроугарског ултиматума Краљевини Србији, концепт Одговора српске Владе на Ултиматум, као и Телеграм објаве рата. Историјски архив у Смедереву се придружио акцији Министарства културе и Државног архива Србије и изложио горе наведена дигитализована документа у излогу као и у холу Историјског архива у Смедереву.

У програму и реализацији туристичко-привредне манифестације „Смедеревска јесен“ у септембру 2024.године Историјски архив у Смедереву је учествовао са изложбом „Савезници“ поводом осамдесет година од савезничког бомбардовања. Савезничко бомбардовање Смедерева 1944. године представља трагичну епизоду у историји града и Другог светског рата у Краљевини Југославији. Иако су напади имали за циљ ослабљивање немачких окупационих снага, цивилно становништво је платило високу цену, наине само у матичној књизи умрлих цркве Светог Великомученика Георгија у Смедереву уписано је 73 лица која су свој живот изгубила током савезничког бомбардовања. Разарања и људски губици оставили су дубоке ране које су биле присутне деценијама, док је сећање на трагичне догађаје из 1941.године и 1944.године остало живо у колективном памћењу становника Смедерева.

Историјски архив у Смедереву је у новембру 2024.године обележио тридесет година од оснивања и тако још једном потврдио решеност да остане чувар историјског и културног наслеђа Смедерева. Од оснивања, Историјски архив у Смедереву је активно радио на прикупљању, заштити и представљању важних докумената, који сведоче о богатом и разноликом наслеђу овог простора.

Саму изложбу је пратио каталог који представља пресек најважнијих момената у историји Архива у Смедереву. Фотографије, документи и друге архивалије послужили су као својеврсно путовање кроз време, показујући како и колико је Архив допринео очувању културног идентитета и како је постао незамењив и непроцењив извор за све истраживаче, студенте и све љубитеље историје.

Историјски архив у Смедереву био је, у децембру 2024.године, домаћин изложбе „Суверена Белорусија“ чији је аутор проф.др Мирољуб Милинчић, председник Руског географског друштва. На изложби су представљене фотографије преко којих су посетиоци изложбе могли да се упознају са културом, традицијом, науком, привредом и природним лепотама Белорусије. На отварању изложбе су се обратили Неда М. Мирић, директор Историјског архива у Смедереву, Драган Логвинов, председник Удружења српско-руско-белоруског пријатељства у Републици Србији, заменик градоначелнице Смедерева Владимир Нешић и Његова екселенција амбасадор Републике Белорусије у Србији господин Сергеј Малиновски.

Током 2024. године у едицији „Архивски гласник“ чији је издавач Архивистичко друштво Србије, објављена су два рада „Лична библиотека из оставштине Петра Максимовића“ и „Приказ изложбе „Био је четвртак...“ и промоција Зборника радова са Научне конференције одржане поводом Обележавања осамдесет година од експлозије муниције у Смедеревској тврђави“ архивисте Историјског архива у Смедереву Неде Мирић, у којима су представљене стара и ретка књига и фотографије и документа из збирки и фондова Историјског архива у Смедереву.

*

Историјски архив у Смедереву је током 2024. године откупио важну грађу из приватне колекције коју чине 7 старих фотографија и то (наредник Радослав Вранић, 1918. година; наредник Радослав Вранић, 1922.година; рањеници у болници у Смедереву, 1913.година – Први балкански рат; и фотографије породице Стеријадис фотографа Хаџи Николајевића, 1912.године).

С обзиром да наведених предмета није било у архивској грађи која се чува у Историјском архиву у Смедереву, а имајући у виду чињеницу да је понуђена откупна цена у складу са вредношћу предмета директор установе је донео Одлуку да се исти

откупе, јер они могу имати велики значај за истраживаче који се баве историјом Смедерева и за богаћење Збирке фотографија.

*

Зграда Историјског архива у Смедереву решењем МУП-а, Сектора за ванредне ситуације, одељења за ванредне ситуације у Смедереву, под бројем 07.27.1 бр. 217-10-707/23-2 од 26.12.2023. разврстан је у II категорију угрожености од пожара.

У складу са Законом о заштити од пожара ("Сл. гласник РС", бр. 111/2009, 20/2015, 87/2018 и 87/2018 - др. закони) Члан 27. и категоризацијом објекта, израђен је плански документ "План заштите од пожара". Планом заштите од пожара дефинисан је обим и начин рада противпожарне службе. Инспекцијским надзором од стране противпожарне инспекције МУП-а, Сектора за ванредне ситуације, одељења за ванредне ситуације у Смедереву, решењем број 07.27.1 број 217-17-4326/23-6 од дана 26.02.2024.године, Историјском архиву у Смедереву наложено је под тачком 2. да оформи службу заштите од пожара и обезбеди најмање једно лице које би радило на пословима руковођења службом заштите од пожара и организовању и спровођењу превентивних мера и сталног дежурства за обављање послова заштите од пожара, а што је наложено Решењем о категоризацији у другу категорију угрожености од пожара. Правни основ: члан 24 Закона о заштити од пожара („Сл. гласник РС" бр. 111/09, 20/15 и 87/18) и члан 4 став 2 Правилника о организовању заштите од пожара према категорији угрожености од пожара („Сл. Гласник" РС бр.6/2021).

Због немогућности организовања службе из редова запослених а ради рационализације послова и уштеде средстава 2024. године ангажована је екстерна служба са лиценцама за физичко-техничко обезбеђење и овлашћењем за обављањем послова организовања заштите од пожара у субјектима друге и треће категорије

угрожености од пожара, која уједно врши и послове физичке заштите и противпожарне службе са довољним бројем извршилаца са положеним стручним испитом из области заштите од пожара.

У току 2024. године Локална самоуправа града Смедерева је ради побољшања услова рада и побољшања естетског изгледа, функционалности и дуготрајности фасаде, уз поштовање архитектонских карактеристика објекта приступила радовима на обнови фасаде зграде Историјског архива у Смедереву. Радови су обухватили уклањање оштећене фасадне облоге и припрема подлоге, поправка и санација пукотина и оштећења као и наношење нове фасадне малтере и боје у складу са оригиналним изгледом зграде, и враћање аутентичних детаља фасаде. Како се зграда Историјског архива у Смедереву налази под заштитом државе и у заштићеној зони Смедеревске тврђаве у реконструкцији фасаде и излога на згради Архива у цео пројекат је био укључен и Регионални завод за заштиту споменика културе. Постигнут је естетски и функционални напредак, а зграда сада има унапређену заштиту од спољашњих утицаја. Сви радови су изведени у складу са прописима и уз надзор стручних лица. По завршетку радова на фасади и излогу зграде постављена је и декоративна расвета.

Очекује се да ће ова обнова допринети очувању зграде за будуће генерације, као и побољшању њеног визуелног идентитета у урбаном окружењу.

Након успешне реконструкције фасаде, Историјски архив у Смедереву је приступио сређивању паркета у читаоници и изложбеном простору архива. Радови су обухватили уклањање дотрајалих и оштећених делова паркета односно хобловање паркета, лакирање и заштиту дрвених површина специјалним премазима који повећавају дуготрајност и отпорност на хабање. Овим радовима унапређени су услови за кориснике читаонице, а ентеријер је добио освежен и уређен изглед.

Настављена је интензивна комуникација са Државним архивом Србије и Министарством културе и информисања поводом имплементације и примене платформи АРХИС (јединственог архивског информационог система), Еписарнице и Еархив, чија програмска решења представљају велики корак ка унапређењу архивске делатности кроз примену савремених технологија.

Директор Историјског архива

Neđa Mirić
Неда Мирић